

การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่น: กรณีศึกษาคนญี่ปุ่นวัยเกษียณในจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย

สุดปรารถนา ดวงแก้ว*

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ต้องการศึกษาวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่นวัยเกษียณที่พำนักอยู่ในเชียงใหม่เป็นอย่างไร และนิยามคำว่า “การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิต (lifestyle migration)” ว่าคืออะไร ศึกษาโดยการสัมภาษณ์กลุ่มคนญี่ปุ่นตัวอย่างจำนวน 23 คน

จากการสัมภาษณ์พบว่ามี 5 ปัจจัยหลักที่คนญี่ปุ่นพึงพอใจในการพำนักที่เชียงใหม่มากกว่าที่ญี่ปุ่น ซึ่งได้แก่ (1) การมีอิสระจากกฎเกณฑ์ทางสังคมญี่ปุ่นที่เคร่งครัด (2) ค่าครองชีพที่ถูกกว่าเมื่อเทียบกับที่ญี่ปุ่น เนื่องจากค่าเงินที่ใช้จ่ายให้ความคุ้มค่าที่มากกว่า (3) สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิต (4) ความง่ายต่อการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมไทย เพราะคนญี่ปุ่นสามารถพำนักโดยใช้วัฒนธรรมญี่ปุ่นและไทยร่วมกัน (5) การมีกลุ่มคนญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตที่เชียงใหม่

ผลการศึกษาครั้งนี้ สรุปได้ว่า การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิตที่เชียงใหม่เป็นการย้ายถิ่นของประชากรรูปแบบใหม่ซึ่งสลับซับซ้อนกับการย้ายถิ่นรูปแบบทั่วไป กล่าวคือผู้คนจากประเทศที่เศรษฐกิจขนาดใหญ่กว่าย้ายถิ่นไปยังประเทศที่เศรษฐกิจเล็กกว่าเพื่อการดำเนินชีวิตหลังเกษียณ การย้ายถิ่นรูปแบบนี้เป็นการย้ายถิ่นที่ไม่มีความจำเป็นต้องย้าย แต่เป็นการเคลื่อนย้ายตามความประสงค์ระดับปัจเจกบุคคลที่ต้องการเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต คนญี่ปุ่นเคลื่อนย้ายไปเชียงใหม่เพื่อค้นหาการดำเนินชีวิตที่ดีกว่าทั้งทางร่างกายและจิตใจ

คำ

สำคัญ

การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิต, คนญี่ปุ่นวัยเกษียณ, จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยริวกิว ประเทศญี่ปุ่น, ที่อยู่: 1 Senbaru, Nishihara-cho, Nakagami-gun, Okinawa, Japan, อีเมล: sutpratana.d@hotmail.com

Lifestyle Migration of Japanese: A Case Study of Retired Japanese in Chiang Mai Province, Thailand

Sutpratana Duangkaew*

Abstract

This article attempts to convey how the lifestyle of retired Japanese citizens living in Chiang Mai province is like and to define “lifestyle migration”. Information was collected by interviewing 23 Japanese participants.

From the interviews, five main factors were found that make the participants more satisfied with living in Chiang Mai rather than living in Japan. The factors are: (1) freedom from the inflexible rules imposed by Japanese society, (2) a cheaper cost of living as compared to living in Japan resulting in more value for their money, (3) a good atmosphere, (4) easy to assimilate into the Thai cultural because they are able to stay by easily adapting to both Thai and Japanese cultures, and (5) the ability to seek assistance from the Japanese support groups already living here when needed to continue life in Chiang Mai.

The conclusion from this study is that ‘lifestyle migration’ in Chiang Mai is a new pattern of human migration which is directly opposed to the general migration pattern. Namely, in general migration, people usually flow in from countries with a better economy to countries with a less-developed economy for living after retirement. There is no need for migration because it is occurring from the decisions of the individual to change their lifestyle. By mov-

ing to Chiang Mai, the Japanese are able to seek a better lifestyle, both physically and mentally.

Key words

Lifestyle migration, Retired Japanese, Chiang Mai province, Thailand

* Doctoral candidate, Graduate School of Humanities and Social Sciences, University of the Ryukyus, Address: 1 Senbaru, Nishihara-cho, Nakagami-gun, Okinawa, Japan, e-mail: sutpratana.d@hotmail.com

1. บทนำ

การย้ายถิ่นฐานของประชากรที่ผ่านมามีรูปแบบคือ ประชากรมีความจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับครอบครัว เป็นต้น ทำให้ประชากรย้ายถิ่นฐานไปยังประเทศที่ไม่มีสงคราม ไม่มีภัยธรรมชาติอย่างรุนแรง และประเทศที่เศรษฐกิจมั่นคงกว่าและต้องการแรงงานจำนวนมาก กล่าวคืออยู่ในรูปแบบที่ประชากรจากประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจเล็กกว่าย้ายถิ่นฐานไปยังประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่กว่า

ปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์กระตุ้นการเคลื่อนย้ายทั้งการเคลื่อนย้ายเข้าและออกจากทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา ทำให้มีขนาดประชากรที่เคลื่อนย้ายเพิ่มขึ้น และลักษณะการเคลื่อนย้ายมีความหลากหลายมากขึ้น ช่วงศตวรรษที่ 20 เกิดการเคลื่อนย้ายตามความต้องการในระดับปัจเจกบุคคลมากยิ่งขึ้นเห็นได้ชัด ประชากรต้องการสภาพแวดล้อมการทำงานที่ให้ความสมดุลระหว่างการทำงานกับการดำเนินชีวิตส่วนตัว แสวงหาประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตในต่างประเทศในรูปแบบต่างๆ เช่น การเรียนต่อในต่างประเทศ การฝึกทำงานในต่างประเทศ และค้นหาประสบการณ์ใหม่ๆ หลังเกษียณอายุการทำงาน เป็นต้น

ทิศทางการเคลื่อนย้ายของประชากรแตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือจำนวนประชากรจากประเทศที่พัฒนาแล้วเคลื่อนย้ายไปยังประเทศที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกและขนาดของเศรษฐกิจน้อยกว่าเพิ่มมากขึ้น วัตถุประสงค์ในการเคลื่อนย้ายไม่ใช่เพื่อการลี้ภัยหรือการหาเลี้ยงครอบครัว แต่เพื่อการแสวงหาการดำเนินชีวิตตามที่ตนเองใฝ่ฝัน เช่น คนอังกฤษต้องการพักผ่อนในพื้นที่ที่อบอุ่นใน

เขตชนบทของฝรั่งเศส หนุ่มสาวอเมริกาแสวงหาความต้องการทางใจที่อินเดีย และคนญี่ปุ่นวัยเกษียณต้องการดำเนินชีวิตที่ไทย เป็นต้น

คนญี่ปุ่นที่เคลื่อนย้ายเข้ามาประเทศไทยมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน เช่น ทำงานในบริษัท สัญชาติญี่ปุ่น ประกอบธุรกิจส่วนตัว ท่องเที่ยว เรียนภาษาและวัฒนธรรม รวมถึงหาประสบการณ์การดำเนินชีวิตในต่างประเทศ จำนวนคนญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักระยะยาวที่ประเทศไทยเพิ่มขึ้นสองเท่าในระยะเวลาเพียง 10 ปี จากสถิติจากสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย สรุปจำนวนคนญี่ปุ่นในประเทศไทย ปี ค.ศ. 2002 มีจำนวน 25,329 คน และในปี ค.ศ. 2012 มีจำนวน 55,634 คน โดยกระจุกตัวกันอยู่ที่กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวง และตามเมืองใหญ่ๆ เช่น จังหวัดชลบุรี และจังหวัดเชียงใหม่ (Embassy of Japan in Thailand, 2013) คนญี่ปุ่นในกรุงเทพมหานครและจังหวัดชลบุรีส่วนใหญ่เป็นประชากรวัยแรงงาน แต่ที่จังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นประชากรวัยสูงอายุ หรือผู้เกษียณอายุการทำงาน อีกทั้งมีสัดส่วนการเพิ่มของคนญี่ปุ่นวัยเกษียณอย่างรวดเร็ว

ประเทศญี่ปุ่นมีระบบสาธารณสุขที่ครอบคลุม สวัสดิการทางสังคมที่ทั่วถึง และจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ทำไมคนญี่ปุ่นต้องการมาใช้ชีวิตวัยเกษียณที่ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่จัดอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา จากผลแบบสอบถาม ปี ค.ศ. 2014 พบว่าสิ่งที่คนญี่ปุ่นรู้สึกพอใจที่เชียงใหม่มากกว่าญี่ปุ่น ได้แก่ ด้านภูมิอากาศ ด้านกิจกรรมยามว่างและกีฬา ด้านความรู้สึกอิสระ ด้านอสังหาริมทรัพย์ที่ตนต้องถิน และเป็นสถานที่ที่อยากอยู่ตลอดชีวิต ทำให้ทราบว่าคน

ญี่ปุ่นวัยเกษียณมีความต้องการในการดำเนินชีวิตตามที่ตนใฝ่ฝัน ในพื้นที่ที่อากาศไม่หนาวจัด ทำกิจกรรมต่างๆ อย่างมีอิสระ การหาประสบการณ์ดำเนินชีวิตร่วมกับชุมชนที่มีระบบสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่าง และสามารถอยู่ยาวนานได้ตามที่ต้องการ (สุดปรารถนา ดวงแก้ว, 2014) จากจุดนี้ทำให้เห็นนัยยะของการย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิต หรือในภาษาอังกฤษเรียกว่า “lifestyle migration” ส่วนในภาษาไทยยังไม่มีมีการกำหนดคำที่เป็นที่ยอมรับทั่วไป แต่ในบทความนี้จะขอให้คำว่า “การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิต” แทนคำว่า lifestyle migration

รูปแบบการย้ายถิ่นรูปแบบนี้ยังไม่ค่อยมีการศึกษาพื้นที่ในประเทศไทย ดังนั้น จึงควรศึกษาเพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์นี้มากขึ้น โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายการย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่นวัยเกษียณที่พำนักอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย และนิยามคำว่า การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิต (lifestyle migration) โดยทบทวนงานวรรณกรรมก่อนหน้า วิเคราะห์ และอภิปรายผลจากข้อมูลสัมภาษณ์คนญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่

2. โลกาภิวัตน์กับการย้ายถิ่นฐาน

การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิต (lifestyle migration) เป็นรูปแบบหนึ่งของการย้ายถิ่น (migration) ดังนั้น จึงขอกล่าวถึงการย้ายถิ่น (migration) ก่อนว่า มีลักษณะอย่างไร โดยยกตัวอย่างผลงาน ดังนี้

นักสังคมศาสตร์ Anthony Giddens (2012: 656-666) กล่าวถึงการย้ายถิ่น (migration) ว่า คือการเคลื่อนย้ายออกจากประเทศเพื่อ

ไปตั้งถิ่นฐาน ปัจจุบันการเคลื่อนย้ายครอบคลุมทั่วโลกทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมระหว่างทั้งพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทาง การเคลื่อนย้ายเกิดขึ้นจากปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด (push and pull factors) โดยมีปัจจัยในการผลักดัน ได้แก่ สงคราม ความอดอยาก การเมือง และความหนาแน่นของประชากร และประเทศปลายทางมีปัจจัยที่ดึงดูด ได้แก่ ความต้องการตลาดแรงงาน

Russell King (2010: 11) กล่าวถึงความหมายของการย้ายถิ่นทั่วไปว่าเป็นการที่คนเคลื่อนย้ายจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งแล้วอาศัยอยู่เป็นระยะเวลานาน เนื่องด้วยเหตุผลหลายประการ ได้แก่ ความอดอยาก ความยากจน ปัญหาทางเศรษฐกิจ สงครามในประเทศ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ กระตุ้นให้คนเคลื่อนย้ายในลักษณะต่างๆ เช่น แบบถูกบังคับ แบบยินยอมไปเอง แบบอยู่ชั่วคราว แบบอยู่ถาวร แบบถูกต้องตามกฎหมาย กับแบบผิดกฎหมาย แบบย้ายภายในประเทศ แบบย้ายระหว่างประเทศ เป็นต้น

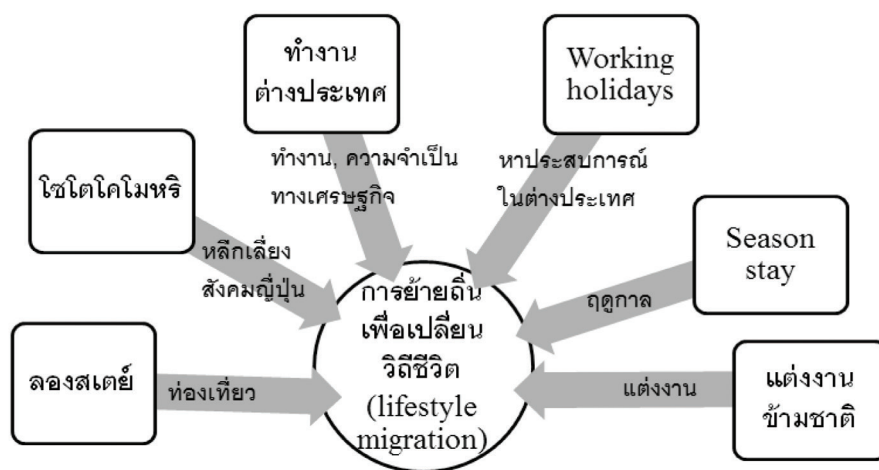
Robin Cohen (2003: 45-58) กล่าวถึงกระแสโลกาภิวัตน์ที่กระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนที่ของสิ่งของ ข้อมูล และประชากรจำนวนมากในระยะเวลาอันสั้น ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาทางเทคโนโลยี เช่น เครื่องบิน โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระดับนานาชาติ เกิดการเชื่อมโยงและการอยู่ร่วมกัน และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เข้าถึงระดับปัจเจกบุคคลได้ง่ายและมากขึ้น เป็นต้น

การย้ายถิ่นเริ่มเป็นประเด็นการศึกษาเนื่องจากจำนวนผู้ย้ายถิ่นระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากสถิติของสหประชาชาติ (UN) พบ

ว่า ค.ศ.1990 มี 154 ล้านคน ค.ศ.2000 มี 175 ล้านคน และ ค.ศ.2013 มี 232 ล้านคน (3.2 % ของประชากรทั่วโลก) โดยมีผู้ย้ายถิ่นมาอาศัยอยู่ทางตอนเหนือ จำนวน 136 ล้านคน ซึ่ง 82 ล้านคนหรือ 60% มาจากประเทศที่กำลังพัฒนา และ 54 ล้านคนหรือ 40% เป็นผู้ที่เกิดในประเทศแถบตอนเหนือ ส่วนการเคลื่อนย้ายไปยังประเทศทางตอนใต้มีจำนวนทั้งหมด 96 ล้านคน ซึ่ง 82 ล้านคนหรือ 86% เป็นผู้ย้ายถิ่นทางตอนใต้ ขณะที่ 14 ล้านคนหรือ 14% เป็นคนประเทศแถบตอนเหนือ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ที่อายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป มีจำนวน 25 ล้านคนหรือ 11% ของจำนวนผู้ย้ายถิ่นทั้งหมด และผู้สูงอายุจากประเทศที่พัฒนาแล้วมีจำนวนการเคลื่อนย้ายสูงกว่าช่วงอายุอื่นๆ (United Nations, 2014)

การย้ายถิ่นในปัจจุบันมีหลายรูปแบบ จำนวนประชากรที่ย้ายถิ่นเพิ่มขึ้น มีแนวโน้มที่ประชากรจากตอนเหนือไปตอนใต้มีนัยยะสำคัญเพิ่มขึ้นจากเดิมที่การเคลื่อนย้ายของประชากรเป็นไปในทิศทางเดียว ช่วงอายุของผู้ย้ายถิ่น และจุดประสงค์การย้ายถิ่นมีความหลากหลายและทับซ้อน

อย่างไรก็ตาม การย้ายถิ่นเพื่อการดำเนินชีวิตนั้นยังมีขอบเขตที่กว้าง เพราะการดำเนินชีวิตทั่วไปเกี่ยวพันตั้งแต่กิจวัตรประจำวัน การทำงานในต่างประเทศ การเรียนต่อในต่างประเทศ การศึกษาในระบบสังคม การแต่งงาน การหลบหนีอากาศที่หนาวจัดหรือร้อนจัด การหาประสบการณ์ชีวิตในต่างประเทศ และการท่องเที่ยว ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างลองสเตย์กับการย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิต

ที่มา: ผู้เขียน

การศึกษาภาพรวมของการย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิตทั้งหมดเป็นไปได้ยากเนื่องด้วยข้อจำกัดทางระยะเวลาที่ศึกษาและความสามารถในการลงพื้นที่ ดังนั้น บทความนี้เน้นศึกษาคนญี่ปุ่นที่เคลื่อนย้ายมาในประเทศไทย โดยเฉพาะกลุ่มผู้ลงสแตย์ซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปและเกษียณอายุการทำงานแล้ว

ปัจจุบันจำนวนคนญี่ปุ่นวัยสูงอายุ (อายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป) มี 32,484,000 ล้านคน จากประชากรทั้งหมด 127,136,000 คน (Ministry of Internal Affairs and Communications, Japan, 2014) ผู้สูงอายุที่สุขภาพแข็งแรงมีประมาณ 7 ล้านคน ต้องการไปพำนักระยะยาวที่ต่างประเทศ และมีผู้สูงอายุที่ขอขยายเวลาทำงานต่อ เนื่องจากมีความกังวลเรื่องเงินบำนาญ ค่าเงินเยนที่อ่อนลง และอาศัยเพียงลำพังมีประมาณ 6 ล้านคน (Japan and Thailand International Relation, 2014) คนญี่ปุ่นวัยเกษียณเหล่านี้มีค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยเฉพาะการใช้เวลาว่างวัยเกษียณทำงานคือเมื่อก่อนพอเกษียณแล้วก็จะอยู่ดูแลบ้านและสมาชิกครอบครัว

การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรมีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต เช่น จำนวนครอบครัวที่สมาชิกในครัวเรือนเป็นคู่สามีภรรยาวัยสูงอายุ หรือผู้สูงอายุอาศัยเพียงลำพังเพิ่มขึ้น อายุขัยโดยเฉลี่ยของคนญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุมีเวลาหลังการเกษียณเพิ่มขึ้น จึงจำเป็นต้องแสวงหากิจกรรมทำหลังจากเกษียณมากขึ้น (ประเทืองหงสราชนกร, 2006) นอกจากนี้ คนญี่ปุ่นวัยเกษียณก่อนเกษียณส่วนมากเคยเดินทางไปท่องเที่ยวและทำงานในต่างประเทศ จึงมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตต่างแดนมาก่อน พอหลังเกษียณคนญี่ปุ่นได้รับเงินบำนาญ และไม่มีภาระที่ต้องหาเลี้ยงชีพตนเอง

และครอบครัวเหมือนตอนวัยแรงงาน มีอิสระในการดำเนินชีวิต และต้องการแสวงหาการดำเนินชีวิตที่ตนเองใฝ่ฝัน จึงทำให้การเคลื่อนย้ายที่ไม่จำเป็นแบบใหม่ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

3. งานวรรณกรรมก่อนหน้าเกี่ยวกับการย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิต (lifestyle migration)

คำว่า lifestyle (ไลฟ์สไตล์) เป็นคำทับศัพท์จากภาษาอังกฤษ หมายถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตส่วนบุคคล ซึ่งรวมถึงการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลในกลุ่มหรือสังคมด้วย คำนี้เริ่มใช้ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยนักการตลาดนำ lifestyle เป็นกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการตามรูปแบบการดำเนินชีวิตของลูกค้า โดยใช้แนวคิดทางจิตวิทยา ส่วนทางสังคมวิทยามองว่าไลฟ์สไตล์เป็นรูปแบบพฤติกรรมกรดำเนินชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยแปรผันตามกลุ่มหรือชนชั้นทางสังคม และเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยและวัฒนธรรม หรือกล่าวคือ ไลฟ์สไตล์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม (Haruo, Kagaza, 1999: 2-3)

Lifestyle migration เป็นคำศัพท์ที่ยังไม่มีการแปลในภาษาไทยที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป จึงจำเป็นต้องหาความหมายและลักษณะของ lifestyle migration โดยนำเสนองานวรรณกรรมก่อนหน้าที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

Benson, M. and O'Reilly K. (2009) กล่าวถึง Lifestyle migration ว่าการย้ายถิ่นแบบปัจเจกบุคคลเพื่อแสวงหาวิถีชีวิตที่ดีกว่า เป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ ผู้ย้ายถิ่นปรารถนาที่จะดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ (slow life) โดยคำนึงถึงค่าครองชีพ สภาพภูมิอากาศและสุขภาพ ความรู้สึกสัมพันธ์ในชุมชน มีความต้องการร่วมกันด้านความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวกับการทำงาน คุณภาพชีวิต

และอิสรภาพ นอกจากนี้ ค่านิยมต่อการท่องเที่ยวของบุคคลมีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือเปลี่ยนจากการหาประสบการณ์ท่องเที่ยวทั่วไปเป็นการเข้าไปดำเนินชีวิตร่วมกับคนในท้องถิ่น โดยมีชื่อเรียกหลายรูปแบบที่เป็นที่รู้จัก ได้แก่ บ้านหลังที่สอง การพักผ่อนระยะยาว และการพำนักรหลังเกษียณ โดยพักอยู่ในสถานที่ปลายทาง เช่น ตามแหล่งท่องเที่ยว เขตชนบท และแหล่งชุมชนที่โดดเด่นด้านวัฒนธรรม ยกตัวอย่างคนอเมริกาเคลื่อนย้ายไปยังประเทศปานามาและคอสตาริกา

O'Reilly K. and Benson, M. (2009) เสนอว่า lifestyle migration เป็นทางเลือกหนึ่งในรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ดีกว่าหรือที่เรียบง่าย (the 'good' or 'simple' life) หลีกหนีจากตัวตนหรือชุมชนดั้งเดิม หรือต้องการความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และต้องการใช้ชีวิตที่ตระหนักตนเองเป็นหลัก จุดเริ่มต้นของ lifestyle migration มาจากความต้องการความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนบุคคล (work-life balance) ต้องการคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าและมีอิสระจากเดิมต้องผินใจทนกับสภาพการดำเนินชีวิต ดังนั้น lifestyle migration จึงเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ผู้ย้ายถิ่นใช้เพื่อตามหาสิ่งที่ดีกว่าในชีวิต และปัจจุบันอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ยังทำให้เกิดความเป็นปัจเจกนิยม และเกิดพลวัตการเคลื่อนที่เพื่อค้นหารูปแบบการดำเนินชีวิตที่ตนใฝ่ฝันอย่างเห็นได้ชัด ยกตัวอย่างหนุ่มสาวจากประเทศแถบตะวันตกในอินเดีย คนอังกฤษในชนบทฝรั่งเศส เป็นต้น

Ono Mayumi (2009: 44) อ้างใน Sato Machiko (2001) จากผลงาน Farewell to Nippon: Japanese lifestyle Migrants in Australia กล่าวถึง lifestyle migration ว่าเป็นการย้ายถิ่นของคนญี่ปุ่นไปยังออสเตรเลียเพื่อค้นหาการดำเนินชีวิตที่แตกต่างและหวังว่าจะช่วยสร้าง

คุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นการย้ายถิ่นเพื่อการดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากอดีตเมื่อครั้งที่คนญี่ปุ่นย้ายถิ่นด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ ไปยังบราซิลและสหรัฐอเมริกาเพื่อไปเป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรม ผลงานของ Mayumi ส่วนใหญ่เน้นศึกษาพื้นที่ในประเทศมาเลเซีย ดังเช่นงาน Mayumi (2008) สรุปเหตุผลหลักที่คนญี่ปุ่นวัยเกษียณเดินทางเข้ามาในมาเลเซีย ได้แก่ ค่าครองชีพถูกกว่า ญี่ปุ่น สภาพภูมิอากาศดี สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยดี มีระบบวีซ่าที่มีประสิทธิภาพ พอใจกับกิจกรรม Ikigai (สิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความหมาย) และมีชุมชนคนญี่ปุ่น และสรุปว่าการท่องเที่ยวแบบลองสเตย์เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ช่วยเพิ่มคุณภาพในการดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจที่ยั่งยืนสำหรับคนญี่ปุ่นวัยเกษียณ

Jun Nagatomo (2013: 10) กล่าวถึง Lifestyle migration ของคนญี่ปุ่นที่เคลื่อนย้ายไปออสเตรเลียเพื่อการดำเนินชีวิต โดยสรุปไว้ว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางการเมืองไม่ได้เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดเคลื่อนย้ายรูปแบบนี้ หากแต่เป็นเพราะต้องการคุณภาพในการดำเนินชีวิต การเคลื่อนย้ายเพื่อการดำเนินชีวิตแตกต่างจากการย้ายถิ่นแบบเดิม ส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางและอยู่ในวัยแรงงานที่ต้องการแบ่งเวลาการทำงานและเวลาส่วนตัวอย่างชัดเจน และโดยเฉพาะผู้หญิงญี่ปุ่นที่แสวงหาความเจริญในหน้าที่การงานที่เท่าเทียมกับผู้ชาย การดำเนินชีวิตที่ออสเตรเลียทำให้คนญี่ปุ่นรู้สึกมีเวลาอิสระแม้ว่ารายได้จะได้น้อยกว่าที่ญี่ปุ่น ซึ่งยิ่งเน้นให้เห็นได้ว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจไม่ใช่เหตุผลหลักในการเคลื่อนย้าย แต่มีจุดประสงค์เช่น เพื่อต้องการค้นหาตัวเอง หลงใหลเสน่ห์ต่างประเทศ ต้องการหาประสบการณ์ในต่างประเทศ เป็นต้น

งานวรรณกรรมก่อนหน้านี้ในประเทศไทยส่วนใหญ่กล่าวถึงการแสวงหาการดำเนินชีวิตทาง

เศรษฐกิจของวัยแรงงานและความเท่าเทียมทางเพศสถานะของผู้หญิง ส่วนบทความชิ้นนี้ต้องการศึกษาเฉพาะวัยเกษียณ ซึ่งส่วนใหญ่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยโดยถือวีซ่าลงสแตย์ จึงทำให้มีงานเขียนหลายชิ้นงานศึกษาเกี่ยวกับการลงสแตย์ของคนญี่ปุ่นในประเทศไทย โดยเฉพาะที่เชียงใหม่เป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถแบ่งงานวรรณกรรมออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ตามวัตถุประสงค์การศึกษาได้ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ด้านความต้องการต่างๆ เช่น ลินค้า บริการ ความสัมพันธ์กับชุมชนไทย ดังงานของจิรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ และเศกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ (2004) ศึกษาความต้องการและความพึงพอใจของชาวต่างชาติในการลงสแตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ งานของประเทือง หงสรานการ (2006) ศึกษาความต้องการและความพร้อมในการสนองตอบความต้องการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของคนญี่ปุ่นวัยเกษียณและชุมชนไทย

กลุ่มที่ 2 ด้านการดำเนินชีวิตระหว่างการลงสแตย์ เช่น กิจวัตรประจำวัน กิจกรรมการปฏิสัมพันธ์กับคนไทย ดังงานของพัฒน์นรี ศรีศุภโอฬาร และณัฐพล อัสสระรัตน์ (2011) ศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติที่มีต่อคนไทยของผู้สูงอายุคนญี่ปุ่นที่พำนักอยู่ในประเทศไทย

กลุ่มที่ 3 ด้านการส่งเสริมการลงสแตย์ เช่น งานของสถาบันวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2002) ศึกษาแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนากองทุนเพื่อพำนักระยะยาว งานของวลัยพร กาญจนการุณ และธีรัช ปัญโญ (2014) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจขยายเวลาพำนักของคนญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่

จากข้างต้นเห็นได้ว่าเป็นการศึกษาลองสแตย์ในแง่ของการท่องเที่ยวเป็นหลักโดยศึกษาความต้องการด้านต่างๆ ของคนญี่ปุ่นวัยเกษียณ

และเสนอแนวทางในการส่งเสริมการลงสแตย์เพื่อนำรายได้สู่ประเทศระยะยาว อย่างไรก็ตาม ยังไม่มียานก่อนหน้าที่กำลังถึงลงสแตย์ในแง่ของการย้ายถิ่นซึ่งปัจจุบันการย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิต (lifestyle migration) เกิดขึ้นในหลายๆ พื้นที่รวมถึงที่จังหวัดเชียงใหม่ด้วย

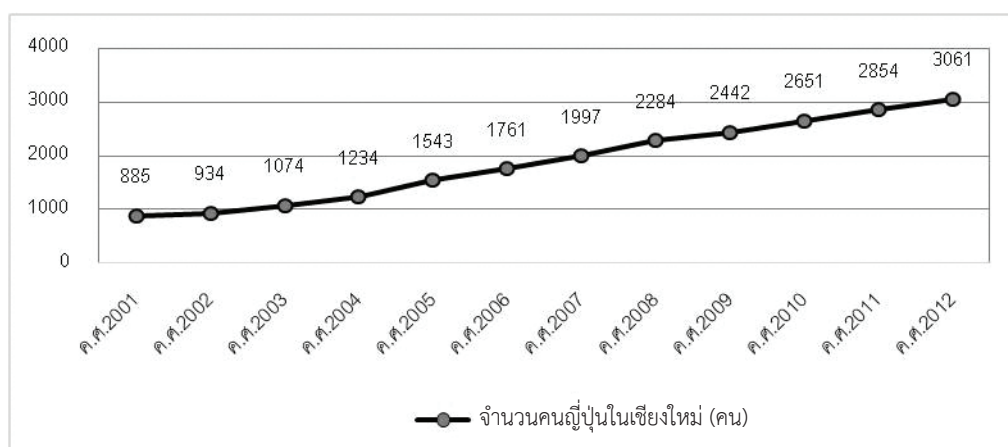
4. คนญี่ปุ่นวัยเกษียณในเชียงใหม่โดยสังเขป

ประเทศญี่ปุ่นเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป) ตั้งแต่ปี ค.ศ.1970 คิดเป็น 7.1% ของประชากรทั้งหมด ในปี ค.ศ. 2012 ผู้ที่เกิดในยุคเบบี้บูม (Baby-boom) หรือผู้ที่เกิดในปี ค.ศ.1947-1949 กลายเป็นผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปมีจำนวน 30 ล้านคน และคาดว่าปี ค.ศ.2018 จำนวนจะเพิ่มเป็น 35 ล้านคน (Masako Kawahara, 2010) โครงสร้างทางประชากรที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ส่งผลต่อระบบสวัสดิการทางสังคมโดยตรง รัฐบาลญี่ปุ่นจึงปฏิรูปสวัสดิการต่างๆ เช่น เงินบำนาญ การรักษาพยาบาล ทำให้ผู้เกษียณได้รับเงินบำนาญตอนอายุมากขึ้น และจำนวนเงินมีแนวโน้มลดลง สัดส่วนการจ่ายค่ารักษาพยาบาลเองมากขึ้น ซึ่งเป็นการเพิ่มแรงจูงใจผลักดันให้ผู้สูงอายุญี่ปุ่นเดินทางไปอาศัยในต่างประเทศ

ค.ศ.1989 รัฐบาลญี่ปุ่นจัดตั้งโครงการ longstay 90 เพื่อส่งเสริมให้คนญี่ปุ่นวัยเกษียณเดินทางไปพำนักระยะยาวที่ต่างประเทศ เพื่อให้ผู้เกษียณสามารถใช้เงินบำนาญอาศัยอยู่ในต่างประเทศที่มีค่าครองชีพถูกกว่า และดำเนินชีวิตได้อย่างสบายกว่าที่ญี่ปุ่น และให้มีการจัดตั้งมูลนิธิลงสแตย์ (Long Stay Foundation: JSF) เพื่อศึกษาความต้องการและเผยแพร่ข้อมูลการพำนักระยะยาวในต่างประเทศ ในรูปแบบของการท่องเที่ยวทำให้คนญี่ปุ่นวัยเกษียณสนใจและตัดสินใจไปใช้ชีวิตต่างแดนมากขึ้น

เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน ค.ศ.2001 รัฐบาลไทยได้มีมติ ให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวพำนักระยะยาว โดยจัดตั้งคณะกรรมการการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวแห่งชาติ และให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสนับสนุนการท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างประเทศที่ต้องการพำนักระยะยาวโดยเฉพาะ นอกจากนี้ ยังจัดตั้งบริษัทไทยจัดการล่องสแคว์ จำกัด ซึ่งช่วงแรกบริหารโดยภาครัฐและภาคเอกชน โดยมีการคัดเลือกจังหวัดและพื้นที่ที่จะประกาศเป็นจังหวัดนำร่องโดยมีเงื่อนไขต่างๆ คือ มีสนามบิน ระบบการคมนาคมดี มีโรงพยาบาลอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งจังหวัดเชียงใหม่ก็ได้รับ

คัดเลือกให้เป็น 1 ใน 5 จังหวัดนำร่อง (5 จังหวัดนี้คือ เชียงใหม่ กาญจนบุรี สุโขทัย อำเภอสวรรคโลก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และหนองคาย) (หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันออนไลน์, 2005) นอกจากนี้ รัฐบาลได้จัดให้มีวีซ่าพิเศษมีอายุ 1 ปี สำหรับผู้ที่ประสงค์พำนักระยะยาวในประเทศไทย เชียงใหม่เป็นพื้นที่ที่ได้รับความนิยมจากคนญี่ปุ่นวัยเกษียณอย่างมาก และมีการจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์วัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง (หนังสือพิมพ์เชียงใหม่นิวส์, 2015) จำนวนคนญี่ปุ่นที่มาพำนักระยะยาวที่เชียงใหม่เพิ่มขึ้นทุกปีดังกราฟที่ 1

กราฟที่ 1 จำนวนคนญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี ค.ศ.2001-2012¹

ที่มา: Embassy of Japan in Thailand, 2013 โดยผู้เขียนนำมาแปลงเป็นกราฟเส้น

คนญี่ปุ่นที่มาพำนักระยะยาวในเชียงใหม่มีการรวมตัวเป็นชุมชนแบบเครือข่าย หรือมีการตั้งกลุ่มคนญี่ปุ่นขนาดเล็กโดยมีวัตถุประสงค์ทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน มีการติดต่อแลกเปลี่ยนกันระหว่างคนญี่ปุ่นด้วยกันเองและติดต่อคนไทย

ท้องถิ่น นอกจากนี้ จากการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วมยังพบชุมชนทางกายภาพ เช่น บริเวณย่านห้วยแก้วถนนนิมมานเหมินท์ ถนนช้างคลานเป็นต้น ซึ่งมีป้ายภาษาญี่ปุ่น เมนูภาษาญี่ปุ่นและบริการลูกค้าญี่ปุ่นโดยเฉพาะวัยเกษียณจำนวนไม่น้อย

¹ สถิติจำนวนคนญี่ปุ่นที่มาพำนักระยะยาว แบ่งออกเป็น 6 ประเภทตามวัตถุประสงค์ คือ (1) ผู้ที่ทำงานในบริษัทเอกชนรวมถึงบุคคลในครอบครัว (2) ผู้ที่ทำงานด้านข่าวสารข้อมูลรวมถึงบุคคลในครอบครัว (3) ผู้ประกอบกิจการส่วนตัวรวมถึงบุคคลในครอบครัว (4) นักศึกษา นักวิจัยรวมถึงบุคคลในครอบครัว (5) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับส่วนงานของรัฐบาลรวมถึงบุคคลในครอบครัว (6) อื่นๆ

5. ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการณ์ในบริเวณที่คนญี่ปุ่นนัดหมายกันเพื่อประกอบกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงสถานที่ที่คนญี่ปุ่นนิยมไปใช้บริการ เช่น ร้านอาหาร สนามกอล์ฟ สนามปิงปอง สนามเบสบอล มุขนิยที่คนญี่ปุ่นวัยเกษียณจัดตั้ง ห้องโถงรับแขกตามที่พักต่างๆ

2) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม คือ ผู้วิจัยเข้าร่วมสัมมนาประจำเดือนกับกลุ่มคนญี่ปุ่นวัยเกษียณ และสนับสนุนกิจกรรมของคนญี่ปุ่นวัยเกษียณโดยตรง เช่น ช่วยเป็นล่ามภาษาญี่ปุ่น-ไทย

3) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง 21 กรณี จำนวน 23 คน เมื่อวันที่ 1-25 กันยายน ค.ศ. 2014 ในจังหวัดเชียงใหม่ และกลุ่มตัวอย่างคือคนญี่ปุ่นวัยเกษียณในจังหวัดเชียงใหม่ โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไข ดังนี้ เป็นผู้ที่มีสัญชาติญี่ปุ่น อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป เป็นผู้ที่มีอาชีพในประเทศไทยติดต่อกันมากกว่า 3 เดือนขึ้นไป และไม่ทำงานหรือประกอบกิจการก่อให้เกิดรายได้ในประเทศไทย และการเลือกกลุ่มตัวอย่างคำนึงถึงเพศ และบุคคลที่พำนักอยู่ด้วยในเชียงใหม่ เพื่อให้เห็นภาพรายละเอียดลักษณะการดำเนินชีวิตชัดเจนมากขึ้น

6. ผลการศึกษา

6.1 การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่นโดยเฉพาะกลุ่มวัยเกษียณที่เชียงใหม่

หัวข้อนี้สรุปตามประเด็นคำถาม ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของคนญี่ปุ่นในเชียงใหม่ เหตุผลในการเคลื่อนย้ายออกจากญี่ปุ่นมาเชียงใหม่ ลักษณะกิจกรรม การเข้ากลุ่มร่วมกับคนญี่ปุ่น การติดต่อ

แลกเปลี่ยนกับคนไทยท้องถิ่น และระยะเวลาที่คาดว่าจะพำนัก แล้วสรุปเป็น 6 ข้อย่อพร้อมรายละเอียด ดังต่อไปนี้

6.1.1 ลักษณะของคนญี่ปุ่นในเชียงใหม่

คนญี่ปุ่นที่ให้สัมภาษณ์มีทั้งหมด 23 คน แบ่งเป็นเพศชาย 14 คน เพศหญิง 9 คน (2 กรณีเป็นคู่สามีภรรยาให้สัมภาษณ์) อายุ 60-69 ปี 14 คน อายุ 70-79 ปี 7 คน อายุน้อยที่สุดคือ 53 ปี อายุมากที่สุดคือ 77 ปี อายุเฉลี่ยคือ 66.83 ปี ภูมิลำเนา คันโต 10 คน คันไซ 5 คน จูบุ 4 คน คิวชู 2 คน และชิโคคุ 1 คน ปัจจุบันถือวีซ่าเงินบำนาญ (Visa O-Pension) 4 คน วีซ่าลองสเตย์ (Visa OA-Long-stay) 18 คน และ วีซ่าธุรกิจ (Visa B-Business) 1 คน (อดีตเคยถือวีซ่าลองสเตย์) ระยะเวลาในการลองสเตย์ที่เชียงใหม่สั้นที่สุด 7 เดือน และนานที่สุด 18 ปี เงินบำนาญน้อยที่สุดคือ 1,000,000 เยนต่อปี เงินบำนาญมากที่สุดคือ มากกว่า 350,000 เยนต่อเดือน ผู้ที่ยังไม่ได้รับเงินบำนาญ 3 คน และไม่เปิดเผย 4 คน อาชีพหลักก่อนเกษียณอายุการทำงาน ได้แก่ พนักงานบริษัท ข้าราชการ และแม่บ้าน บุคคลที่ร่วมพำนักด้วยที่เชียงใหม่ คุณ A, B, K, L, P, Q, R, S, U พำนักกับสามี/ภรรยาญี่ปุ่น คุณ D, E, I, J พำนักกับภรรยาไทย คุณ C, F, G, H, N, O, W ผู้ชายพำนักคนเดียว และคุณ M, V ผู้หญิงพำนักคนเดียว และคุณ T พักร่วมกับบุตร สถานที่พักอาศัยคืออยู่ในเมืองเชียงใหม่ 14 คน และอาศัยอำเภอดัดกับเมืองเชียงใหม่ เช่น หางดง แม่ริม สันทราย จำนวน 9 คน

6.1.2 รูปแบบและเหตุผลในการเคลื่อนย้ายจากประเทศญี่ปุ่นสู่เชียงใหม่ ประเทศไทย

รูปแบบการเคลื่อนย้ายของกลุ่มตัวอย่างพบว่าส่วนใหญ่เคยท่องเที่ยวที่กรุงเทพมหานครกับบริษัททัวร์ จากนั้นคนญี่ปุ่นเริ่มรู้จักหรือเคยได้ยิน

เกี่ยวกับเชียงใหม่และแหวะท่องเที่ยว จากนั้นคนญี่ปุ่นวางแผนการมาท่องเที่ยวเองโดยหาข้อมูลจากแหล่งสื่อต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต คู่มือท่องเที่ยว และจากคนรู้จัก ก่อนที่คนญี่ปุ่นจะตัดสินใจเลือก

สถานที่ท่องเที่ยว คนญี่ปุ่นจะทดลองมาอาศัยอยู่ในระยะสั้น จากนั้นจึงค่อยตัดสินใจเลือกมาลองสแตย์ รูปแบบในการเคลื่อนย้ายจากญี่ปุ่นมายังไทยสามารถสรุปได้ดังรูปที่ 2

รูปที่ 2 การพัฒนาจากรูปแบบการท่องเที่ยวไปสู่การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิต

ที่มา: ผู้เขียน

กรุงเทพมหานครมีคนญี่ปุ่นอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย มีแหล่งที่อยู่อาศัยสำหรับคนญี่ปุ่น ร้านอาหาร หรือบริการอำนวยความสะดวกให้กับลูกค้าญี่ปุ่นได้ดี ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทุกคนเคยพำนักรอยู่ที่กรุงเทพมหานคร แต่กลุ่มตัวอย่างที่เชียงใหม่ไม่เลือกลองสแตย์ที่กรุงเทพมหานครด้วยเหตุผลหลายประการ ได้แก่ การดำเนินชีวิตที่กรุงเทพมหานครไม่ค่อยมีความแตกต่างจากโตเกียวหรือเมืองใหญ่อื่น เมืองขนาดใหญ่เหมาะสำหรับการทำงานและทำธุรกิจมากกว่าการใช้ชีวิตหลังเกษียณ และมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตสูงกว่าเนื่องจากค่าครองชีพสูงกว่าที่กรุงเทพมหานครมีตึกสูงจำนวนมากและผู้คนพลุกพล่าน ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างเลือกที่จะดำเนินชีวิตตามที่ตนใฝ่ฝันที่เชียงใหม่ ดังทัศนคติของคุณ C, P และ Q ดังนี้

คุณ C “ผมประทับใจเชียงใหม่ เชียงใหม่มีพื้นที่สีเขียวเยอะ มีวัดเยอะ และผู้คนต้อนรับคนญี่ปุ่นเป็นอย่างดีจึงรู้สึกดี เมื่อก่อนผมเคยไปเที่ยวอเมริกาและฝรั่งเศส เขาไม่คุยด้วยเลย จึงไม่อยากจะอาศัยอยู่ที่นั่น และอากาศที่เชียงใหม่ไม่ร้อนจัดและไม่หนาวจัด สามารถดำเนินชีวิตด้วยเงินบำนาญ ผม

เช่าอพาร์ทเมนต์ เช่าสัญญาถาวรที่คนญี่ปุ่น แต่ถ้าผมอยู่ญี่ปุ่นด้วยเงินบำนาญ 150,000 เยนต่อเดือน ผมคงอยู่ไม่ได้”

คุณ P “ดิฉันติดตามมากับสามีเพราะสามีอยากมาเชียงใหม่ เพราะค่าครองชีพถูก ใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารได้ มีโอกาสได้พูดคุยกับคนวัยหนุ่มสาวและชาวตะวันตก เล่นกอล์ฟได้ สามีไม่อยากจะกลับญี่ปุ่นแม้ว่าญี่ปุ่นเป็นเมืองสวย มีอาหาร สินค้าให้เลือกมากมาย แต่เรื่องระบบความสัมพันธ์และด้านการดำเนินชีวิตมีความวุ่นวาย ต้องการความอิสระจากกฎทางสังคมในการคบหาติดต่อกับเพื่อนบ้าน ญาติ ต้องการอิสระในการดำเนินชีวิต ที่ญี่ปุ่นจะต้องแต่งตัวให้ดูดีมีค่านั่นคนรอบข้างจะมองไม่ดี แม้ว่าไม่เกี่ยวข้องด้วยก็ตาม”

คุณ Q “โดยภาพรวมแล้วที่เชียงใหม่อากาศอบอุ่น ค่าครองชีพถูก ไม่มีกฎระเบียบมาก อาศัยอยู่สบายใจ ถ้าเทียบกับพื้นที่อื่นเช่นที่เวียดนามระบบสาธารณูปโภคยังไม่เพียงพอ ลาวและกัมพูชายังล้าสมัย ที่พม่ามีการพัฒนาดีขึ้นแต่การดำเนินชีวิตยังไม่สะดวก ที่อินโดนีเซียและมาเลเซียมีความแตกต่างทางศาสนา ที่ไทยให้ความรู้สึกอุ่นใจมากกว่า คนเชียงใหม่ไม่ค่อยมีระเบียบ

วินัย เช่น เรื่องการรักษาเวลา และสัญญา กฎระเบียบสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ ทำให้รู้สึกไม่เครียด และค่าครองชีพถูก หากต้องใช้เงินแสนเยนที่ญี่ปุ่น จะเลือกมาใช้ที่เชียงใหม่มากกว่า”

จากผลการสัมภาษณ์ครั้งนี้ สามารถสรุปเหตุผลในการมาพำนักรถที่เชียงใหม่ได้ 6 เหตุผลหลัก ได้แก่ (1) ค่าครองชีพถูกกว่าที่ญี่ปุ่น สามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยเงินบำนาญและเงินออม และได้รับสินค้าและบริการที่คุ้มค่ามากกว่า (2) ภูมิอากาศอบอุ่นโดยเฉพาะช่วงตั้งแต่เดือนตุลาคม-มีนาคม ที่ญี่ปุ่นอากาศเย็นถึงหนาวจัด ไม่สามารถทำกิจกรรมกลางแจ้งได้ อากาศอบอุ่นที่เชียงใหม่ช่วยกระตุ้นให้ทำกิจกรรมกลางแจ้ง ส่งผลให้มีสุขภาพดี (3) สนใจและชอบการท่องเที่ยว วัฒนธรรมทางเอเชียโดยเฉพาะไทย และความเป็นกึ่งเมืองกึ่งชนบทเชียงใหม่ (4) ต้องการอิสระ และทำกิจกรรมที่ตนเองชอบได้ (5) อธิปไตยของคนในท้องถิ่น และกฎเกณฑ์ของสังคมไทย (6) อื่นๆ ได้แก่ การติดตามมาภิสมาคมในครอบครัว และการเลี่ยงผลกระทบจากภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ญี่ปุ่น

6.1.3 ลักษณะกิจกรรมของคนญี่ปุ่นขณะที่พำนักอยู่ที่เชียงใหม่

ลักษณะกิจกรรมของคนญี่ปุ่นขณะที่พำนักอยู่ที่เชียงใหม่สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ คือ กิจกรรมในชีวิตประจำวัน และกิจกรรมยามว่าง รายละเอียดดังนี้

(1) กิจกรรมในชีวิตประจำวัน แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ กิจกรรมตามหลักชีวภาพ ได้แก่ การรับประทานอาหารญี่ปุ่น และอาหารไทย การทำอาหารญี่ปุ่น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคม ได้แก่ การซื้อของต่างๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ การตรวจสุขภาพประจำปี และการใช้เวลาตามอิสระซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล

(2) ลักษณะกิจกรรมยามว่าง แบ่งออกเป็น 3 กิจกรรม ได้แก่ การออกกำลังกาย เช่น กอล์ฟ ปิงปอง ฟิตเนส โยคะ เป็นต้น การเรียน เช่น ภาษาไทย เครื่องปั้นดินเผา ทอผ้า และอื่นๆ เช่น วาดรูป ปลูกผัก เล่นเกมไพ่ อ่านหนังสือ ถนอมอาหาร กิจกรรมเหล่านี้มีทั้งกิจกรรมที่ทำอยู่แล้วญี่ปุ่น เช่น คุณ L ตอนที่อยู่ญี่ปุ่นมักนำผักมาถนอมอาหาร ซึ่งที่เชียงใหม่ไม่มีผักญี่ปุ่นบางชนิด รวมถึงมีวัตถุดิบที่ญี่ปุ่นไม่มี จึงทดลองนำวัตถุดิบที่หาได้มาทำอาหาร ถนอมอาหาร เช่น ทำแยมกระเจียบ และคุณ A มีกิจกรรมที่เพิ่งเริ่มทำที่เชียงใหม่ เช่น การเรียนรำไทย และเต้นแอโรบิก

6.1.4 การเข้ากลุ่มคนญี่ปุ่น

การติดต่อแลกเปลี่ยนกับคนญี่ปุ่นในเชียงใหม่ ตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 20 คนญี่ปุ่นเดินทางมาพำนักระยะยาวที่เชียงใหม่เพิ่มขึ้น และเพิ่มขึ้นทุกปี ยกตัวอย่างกลุ่มคนญี่ปุ่น 5 กลุ่ม ได้แก่

(1) Chiangmai Longstay Life Club: CLL (チェンマイ・ロングステイ・ライフの会)

(2) Teijyusha tsudoi no kai in Chiang-mai (チェンマイ定住者集いの会)

(3) Chiangmai Welfare Association (チェンマイ福祉の会)

(4) The Tropical Livener's Club (南国暮らしの会)

(5) Chiang Mai Japanese Association (チェンマイ日本人会)

เมื่อคนญี่ปุ่นที่เพิ่งมาพำนัก หรือผู้ที่เพิ่งมาพำนักรุ่นนี้ต้องการข้อมูลข่าวสารจากคนญี่ปุ่นที่มาอยู่ก่อนหน้าและมีข้อมูล ทำให้คนญี่ปุ่นตั้งกลุ่มคนญี่ปุ่นขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการร่วมกัน โดยมีจุดประสงค์ต่างๆ ได้แก่ การให้และรับข้อมูลที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตที่เชียงใหม่และความช่วยเหลือต่างๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงระเบียบการ

ยื่นขอวีซ่า การซื้อมือถือ การทำใบขับขี่ยานยนต์ เป็นต้น การทำกิจกรรมร่วมกันกับคนญี่ปุ่น เช่น กอล์ฟ ซอฟท์บอล ท่องเที่ยว อาสาสมัคร ภาษาไทย วิธีการใช้ Line และการต่อรองกับสถานประกอบธุรกิจต่างๆ

6.1.5 ลักษณะคนไทยที่คนญี่ปุ่นติดต่อแลกเปลี่ยน

ลักษณะของคนไทยที่คนญี่ปุ่นติดต่อแลกเปลี่ยนด้วยแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทตามวัตถุประสงค์ในการติดต่อแลกเปลี่ยน ได้แก่

กลุ่มที่ 1 กลุ่มนักเรียน นักศึกษา มีลักษณะการติดต่อเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ทางภาษาและวัฒนธรรม กล่าวคือ คนญี่ปุ่นสอนภาษาญี่ปุ่น และวัฒนธรรมญี่ปุ่น เช่น มารยาทในพิธีชงชา การสวมชุดยูดาเกะ โดยทำกิจกรรมทั้งในสถานศึกษาแบบเป็นทางการและแบบส่วนบุคคล และผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนและนักศึกษาไทยที่เรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาเอก

กลุ่มที่ 2 กลุ่มคนทำงาน ผู้ขายสินค้าและบริการ โดยเฉพาะผู้เจาะกลุ่มลูกค้าญี่ปุ่นวัยเกษียณ ลักษณะการติดต่อคือ คนญี่ปุ่นขอความช่วยเหลือด้านข้อมูลและบริการต่างๆ เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายขณะดำเนินชีวิตอยู่ที่เชียงใหม่ เช่น ขอความช่วยเหลือจากครูสอนภาษาไทย แผนกบริการลูกค้าญี่ปุ่น พนักงานร้านอาหาร พนักงานในสนามกอล์ฟ โค้ชกีฬา ล่าม พนักงานขับรถต่างๆ เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 ผู้ที่พักอยู่ในละแวกเดียวกัน รวมถึงผู้ที่พบเจอบ่อยในชีวิตประจำวัน ลักษณะการติดต่อคือ คนญี่ปุ่นกล่าวทักทายและพูดคุยด้วยเป็นภาษาไทยปนกับภาษาอังกฤษกับคนไทยที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นยาม แม่บ้านทำความสะอาดที่พัก ร้านค้าและแผงลอยใกล้ๆ กับบริเวณที่พัก ประชาสัมพันธ์ของที่พัก เป็นต้น และ

กลุ่มที่ 4 ผู้ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรง กล่าวคือคนญี่ปุ่นเลือกที่จะเข้าไปในพื้นที่ที่มีคนไทยรวมตัวกัน เช่น ในซูเปอร์มาร์เก็ตขนาดใหญ่ที่คนไทยนิยมใช้บริการ สถานที่พักที่ส่วนใหญ่ผู้เข้าพักเป็นคนไทย

6.1.6 ระยะเวลาที่มาอยู่เชียงใหม่

ระยะเวลาที่มาอยู่เชียงใหม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความสะดวกและความพึงพอใจของแต่ละบุคคล โดยแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

(1) กลุ่มที่ระบุช่วงเวลาพักค้าง ดังกรณี คุณ T ระบุว่าอีก 3 ปีจะกลับญี่ปุ่น เพราะหลานจะเข้าเรียนชั้นประถมที่เชียงใหม่และช่วยเหลือตัวเองได้แล้ว ส่วนคุณ V กล่าวว่า ช่วงเดือนตุลาคมถึงมีนาคมมีเพื่อนและคนรู้จักจากญี่ปุ่นมาเที่ยวเชียงใหม่และร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน หลังจากนั้นทุกคนกลับญี่ปุ่นจึงทำให้รู้สึกเหงาและเบื่อหน่ายกับชีวิตที่ไม่มีกิจกรรม

(2) กลุ่มที่ยังไม่ระบุช่วงเวลาพักค้าง หรือกลับประเทศญี่ปุ่น ดังกรณีคุณ E ให้เหตุผลว่าหากป่วยจนไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ก็จะเดินทางกลับญี่ปุ่นเพราะมันไจระบบการดูแลผู้สูงอายุและการรักษาที่ญี่ปุ่นมากกว่าที่เชียงใหม่ คุณ O ให้เหตุผลว่าหากจำนวนเงินบำนาญที่ได้รับลดลงเรื่อยๆ ประกอบกับค่าครองชีพที่เชียงใหม่สูงขึ้นจนไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ก็จะเปลี่ยนสถานที่พำนัก เช่น ไปพำนักที่พม่า ลาว กัมพูชา หรือเวียดนาม หรือพื้นที่ที่มีค่าครองชีพถูกกว่า

(3) กลุ่มผู้ที่ตัดสินใจแล้วว่าอยู่เชียงใหม่ตลอดชีวิตดังกรณี คุณ R ให้เหตุผลว่า ภูมริะเบียบทางสังคมเชียงใหม่ไม่เคร่งครัด เช่น การมาสายไม่มีปัญหา แต่งตัวได้ตามสบาย ทำให้รู้สึกอิสระมากกว่าที่ญี่ปุ่น คุณ K กล่าวว่า ชอบประเทศไทยมากจนอยากขายทรัพย์สินทุกอย่างที่ญี่ปุ่นแล้วย้าย

มาอยู่ไทยมานานแล้ว คุณ U กล่าวว่า พอตเองเข้าสู่ช่วงอายุ 40 ปี รู้สึกเริ่มสนใจประเทศแถบเอเชีย และชอบกรุงเทพมหานครมากและตัดสินใจอยู่ที่เชียงใหม่เนื่องจากสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสบายด้วยเงินบำนาญ และชอบการดำเนินชีวิตที่เชียงใหม่ เช่น ภาพของผู้หญิงไทยทำงานนอกบ้านเมืองที่มีคนหนุ่มสาว คุณ D แต่งงานกับภรรยาไทย จึงตัดสินใจอยู่เชียงใหม่ตลอดชีวิต คุณ M เป็นผู้หญิงที่ชื่นชอบการเดินทางแบบ backpacker และผู้หญิงเพียงลำพังสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปลอดภัยและอยู่ได้ด้วยเงินบำนาญที่เชียงใหม่

6.2 นิยามของการย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิต

จากการศึกษาสามารถสรุปลักษณะของคำว่า การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิต หรือ lifestyle migration ของกรณีศึกษาคนญี่ปุ่นในเชียงใหม่ออกเป็นข้อๆ ได้ ดังนี้

(1) โลกาภิวัตน์มีอิทธิพลทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายรูปแบบใหม่แบบนี้ โดยเฉพาะโลกาภิวัตน์ด้านข้อมูลและเทคโนโลยี กล่าวคือ คนญี่ปุ่นค้นคว้าหาข้อมูลจากทางอินเทอร์เน็ต และหนังสือก่อนตัดสินใจเคลื่อนย้าย และเดินทางโดยเครื่องบินใช้เวลาจากญี่ปุ่นมาไทยประมาณ 6 ชั่วโมง การหาข้อมูลล่วงหน้าและเทคโนโลยีการบินนี้ช่วยให้คนญี่ปุ่นตัดสินใจด้วยตัวเอง และเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งได้ด้วยตัวเองอย่างรวดเร็ว ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าโลกาภิวัตน์มีผลทำให้ผู้คนสามารถเลือกสถานที่และรูปแบบในการดำเนินชีวิตที่ตนใฝ่ฝันได้

(2) การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นการเคลื่อนย้ายของประชากรจากประเทศเศรษฐกิจใหญ่กว่าไปยังพื้นที่ที่เศรษฐกิจเล็กกว่า เนื่องจากการเคลื่อนย้ายประเภทนี้ไม่มีความจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายเพื่อรักษาชีวิตให้อยู่รอดเหมือนแต่

ก่อน และในหลายๆ ประเทศปลายทางก็มีนโยบายและกลยุทธ์เพื่อดึงดูดให้ผู้ที่มีอาชีพอยู่ในประเทศที่เศรษฐกิจดีกว่าเดินทางเข้ามา โดยเฉพาะข้อเสนอด้านวีซ่า ในทางกลับกันไม่พบว่าประเทศเศรษฐกิจใหญ่กว่ามีข้อเสนอพิเศษในลักษณะเดียวกันให้ผู้ที่อยู่ในประเทศที่เศรษฐกิจเล็กกว่า

(3) ผู้ที่เคลื่อนย้ายต้องมีคุณสมบัติตรงตามเงื่อนไขกำหนด โดยเฉพาะเรื่องสัญชาติ อายุ และฐานะทางการเงินเพื่อยื่นขอวีซ่าสำหรับพำนักราว 1 ปี เมื่อได้รับวีซ่าแล้วยังมีข้อห้ามทำงานหรือก่อกิจกรรมอันก่อให้เกิดรายได้ในท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างในเชียงใหม่ส่วนใหญ่ถือสัญชาติญี่ปุ่น อายุมากกว่า 50 ปี ใช้หลักฐานเงินฝากในธนาคารของไทย 800,000 บาท สำหรับคนญี่ปุ่นที่ขาดคุณสมบัติก็จะไม่สามารถยื่นขอขยายเวลาพำนักในประเทศไทยได้ หรือหากพำนักอยู่เกินระยะเวลาวีซ่าก็จะถูกส่งตัวกลับประเทศ

(4) โดยทั่วไปสภาพแวดล้อมหรือสภาพสังคมจะเป็นปัจจัยผลักดันให้ผู้คนต้องเคลื่อนย้าย เช่น ภาวะแห้งแล้งอดอยาก การอพยพลี้ภัย แต่การเคลื่อนย้ายนี้เกิดจากความต้องการในระดับปัจเจกบุคคลเอง เป็นการเคลื่อนย้ายด้วยความเต็มใจ กลุ่มตัวอย่างรู้สึกว่ามีอิสระในการกำหนดรูปแบบการดำเนินชีวิต มีพื้นที่หลีกเลี่ยงหนีจากระบบสังคมญี่ปุ่นได้ เช่น เลือกทำหรือไม่ทำกิจกรรมได้ กฎระเบียบที่ยืดหยุ่น

(5) จุดประสงค์ในการเคลื่อนย้ายคือเพื่อเลือกการดำเนินชีวิตที่ดีกว่าทั้งทางกายและจิตใจ เช่น การเลือกอาศัยในพื้นที่ที่มีอากาศไม่หนาวจัด มีความมีอิสระในการดำเนินชีวิต การหาซื้อสินค้าและบริการที่คุ้มค่ากว่า ดำรงชีพด้วยเงินบำนาญได้ และการทำกิจกรรมที่ตนเองสนใจ เป็นต้น

(6) รูปแบบการย้ายถิ่นนี้พัฒนามาจากการท่องเที่ยวทั่วไป เป็นท่องเที่ยวแบบระยะยาว แล้วกลายเป็นส่วนหนึ่งของการย้ายถิ่นเพื่อวิถีชีวิตที่ไผ่ผืน แต่อย่างไรก็ตามแม้บางคนต้องการอยู่ต่างประเทศตลอดชีวิต แต่ก็ไม่ต้องการเปลี่ยนสัญชาติ

รัฐบาลไทยสร้างนโยบายเพื่อส่งเสริมการพำนักระยะยาวในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งซึ่งเน้นให้กลุ่มเป้าหมายมาใช้จ่ายในประเทศ สร้างรายได้แบบระยะยาว และกำหนดวีซ่าเฉพาะออกมา โดยอนุญาตระยะเวลาพำนักราวครึ่งปี 1 ปี แต่อย่างไรก็ตามจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกครั้งนี้พบว่าคนญี่ปุ่นในเชียงใหม่จำนวนมากเข้ามาพำนักระยะยาวเพื่อการดำเนินชีวิตตามที่ตนประสงค์ และจำนวนไม่น้อยขอขยายระยะเวลาเรื่อยๆ อย่างไม่กำหนดระยะเวลาพำนักราวแน่นอน ทำให้คนญี่ปุ่นสามารถเลือกรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เชียงใหม่ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น พำนักราวเฉพาะฤดูกาล พำนักราวตลอดปี เป็นต้น และพบว่ามีผู้ที่พำนักราวนานถึง 18 ปี และบางส่วนไม่ต้องการกลับไปญี่ปุ่น เนื่องจากคนกลุ่มนี้พึงพอใจกับการดำเนินชีวิตที่เชียงใหม่มากกว่า ซึ่งนำไปสู่ปรากฏการณ์การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิต (lifestyle migration) ผ่านรูปแบบการท่องเที่ยวแบบลองสเตย์

7. บทสรุป

การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิตเกิดขึ้นโดยความต้องการในระดับปัจเจกบุคคล ส่วนมากเป็นการเคลื่อนย้ายของผู้คนจากพื้นที่ที่เศรษฐกิจดีกว่าไปยังพื้นที่ที่เศรษฐกิจด้อยกว่า ผู้ที่เคลื่อนย้ายมีฐานะในระดับหนึ่งที่สามารถเดินทางไปต่างประเทศได้ ผู้ย้ายถิ่นแสวงหารูปแบบการดำเนินชีวิตที่ตนเองปรารถนา เช่น อิสระในการดำเนิน

ชีวิต การซื้อหาสินค้าและบริการที่คุ้มค่าได้ด้วยเงินที่มีจำกัด ทำกิจกรรมที่ตนเองสนใจได้ ระยะเวลาพำนักราวขึ้นอยู่กับความพึงพอใจส่วนบุคคล รูปแบบการย้ายถิ่นนี้พัฒนามาจากการท่องเที่ยวทั่วไป เป็นท่องเที่ยวแบบลองสเตย์ (Long-term stay) และนำไปสู่การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิต (lifestyle migration)

คนญี่ปุ่นวัยเกษียณเคลื่อนย้ายเพื่อตอบโจทย์ของชีวิตทั้งทางกายและทางใจ และสิ่งที่ทำให้คนญี่ปุ่นวัยเกษียณมาแสวงหาวิถีชีวิตใหม่ที่เชียงใหม่ สรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

(1) การมีอิสระในการดำเนินชีวิต และมีอิสรภาพจากกรอบทางสังคมญี่ปุ่น กล่าวคือ สังคมญี่ปุ่นมีกฎระเบียบทางกฎหมายเคร่งครัด ต้องให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม และการติดต่อทางสังคมแบบเคร่งครัด หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกผลักให้ออกจากกลุ่มทางสังคม แต่การมาอยู่ที่เชียงใหม่ทำให้ไม่ต้องวางตัวตามกรอบสังคมแบบญี่ปุ่น มีอิสระในการแต่งตัวและเลือกทำกิจกรรมที่ตนสนใจ และกฎระเบียบของไทยที่มีความยืดหยุ่นทำให้รู้สึกผ่อนคลาย คนญี่ปุ่นบางส่วนเลือกที่จะไม่ติดต่อกับคนญี่ปุ่นด้วยกันเนื่องจากการคบหากับคนญี่ปุ่นยังคงต้องปฏิบัติตามมารยาทสังคมญี่ปุ่น ซึ่งเป็นกรอบกำหนดอิสรภาพของตนเอง

(2) ความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ค่าครองชีพที่เชียงใหม่ถูกกว่าที่ญี่ปุ่น หากจ่ายเงินที่ญี่ปุ่นกับที่ไทยราคาเท่ากัน คนญี่ปุ่นวัยเกษียณพอใจที่จะจ่ายเชียงใหม่มากกว่า เพราะได้รับสินค้าและบริการที่คุ้มค่ามากกว่า นอกจากนี้ คนญี่ปุ่นวัยเกษียณยังสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยเงินบำนาญ ไม่ต้องนำเงินออมออกมาใช้ เนื่องจากวัยนี้มีความอ่อนไหวเรื่องสุขภาพ ต้องสำรองเงินยามฉุกเฉิน

(3) สภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิต พบว่าคนญี่ปุ่นวัยเกษียณชอบพื้นที่สีเขียว ภูเขาของเชียงใหม่ และวัดจำนวนมาก สภาพกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานที่พอรับได้ มีห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ตที่สามารถหาซื้อเครื่องปรุงอาหารญี่ปุ่น โรงพยาบาลมีมาตรฐาน มีล่ามภาษาญี่ปุ่นบริการ เป็นต้น แม้ว่าจะระบบการคมนาคมและสาธารณูปโภคไม่เท่าเทียมกับที่ญี่ปุ่นแต่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต

(4) สังคมและวัฒนธรรมระหว่างญี่ปุ่นและไทยที่ง่ายต่อการปรับตัว คนญี่ปุ่นสามารถดำเนินชีวิตภายใต้วัฒนธรรมญี่ปุ่นและวัฒนธรรมไทยที่เชียงใหม่ได้ เช่น สามารถซื้อเครื่องปรุงทำอาหารญี่ปุ่นรับประทานเองได้ การตี golf กับเพื่อนคนญี่ปุ่นโดยมีแคดดี้ไทยติดตาม คนไทยเคารพและนอบน้อมต่อผู้อาวุโส ทำให้เวลาคนญี่ปุ่นวัยเกษียณขอความช่วยเหลือและเข้าหาได้ง่าย นอกจากนี้ คนไทยวัยหนุ่มสาวนิยมบริโภคสินค้าและวัฒนธรรมญี่ปุ่น มีความสนใจเรียนภาษาญี่ปุ่นและวัฒนธรรมจากเจ้าของภาษา จึงทำให้คนญี่ปุ่นวัยเกษียณไม่ต้องพยายามเข้าหาคนท้องถิ่นมาก

(5) การมีกลุ่มคนญี่ปุ่นในเชียงใหม่ให้ข้อมูลและความช่วยเหลือ การมีกลุ่มทำให้ผู้ที่ตัดสินใจเลือกมาพำนักได้ง่ายขึ้น เพราะสามารถขอคำปรึกษาและเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ได้ง่ายมากขึ้น นอกจากนี้ ในกลุ่มคนญี่ปุ่นยังมีกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ แข่งขันกอล์ฟ ท่องเที่ยว เรียนภาษาไทย เต้นรำ ซอฟท์บอล งานฝีมือ เป็นต้น และเป็นช่องทางหนึ่ง

ที่ทำให้เข้าร่วมทำกิจกรรมกับคนไทยท้องถิ่นได้ง่ายขึ้น

นอกจากนี้ การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่นมีผลต่อสังคมไทย ซึ่งคล้ายกับงานของ Ono (2008) ที่กล่าวถึงผลกระทบที่มาเลเซีย ได้แก่ (1) ก่อให้เกิดสินค้าและบริการรองรับวัยเกษียณที่มาพำนักในเชียงใหม่ เช่น เครื่องปรุงสำเร็จรูปสำหรับทำอาหารญี่ปุ่น ล่ามภาษาญี่ปุ่นในโรงพยาบาล ซึ่งทำให้เกิดตลาดธุรกิจรูปแบบใหม่ (2) นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางครอบครัว เช่น คนญี่ปุ่นวัยเกษียณแต่งงานกับคนไทย ซึ่งบางครอบครัวมีลูกด้วยกัน (3) รัฐบาลไทยออกนโยบายและสนับสนุนงบประมาณเพื่อส่งเสริมการลงทุนและออกวีซ่าเฉพาะ (4) วัยเกษียณมีศักยภาพในการเลือกพื้นที่ต้นปรารถนาจะดำเนินชีวิต เนื่องจากวัยเกษียณรู้สึกว่าการใช้จ่ายที่เชียงใหม่คุ้มค่ามากกว่าที่ญี่ปุ่น และอากาศไม่หนาวจัด ทำให้ออกไปทำกิจกรรมกลางแจ้งได้

สุดท้ายนี้ เนื่องจากบทความนี้มีขอบเขตจำกัดศึกษาเฉพาะคนญี่ปุ่นวัยเกษียณ ซึ่งทำให้มองเห็นภาพปรากฏการณ์การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิต (lifestyle migration) บางส่วนเท่านั้น การศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาคนญี่ปุ่นในวัยอื่น โดยเฉพาะวัยแรงงาน ซึ่งเป็นวัยที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนมากขึ้นของปรากฏการณ์การย้ายถิ่นเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่นในประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง (References)

- จิรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ และเสกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ. (2547). *ความต้องการและความพึงพอใจของชาวต่างชาติในการพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่*. รายงานการวิจัย.
- ประเทือง หงสรานการ. (2006). *ความต้องการและความพร้อมในการสนองตอบความต้องการเรื่องการท่องเที่ยวแบบพำนักรถไฟเพื่อการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนไทย กรณีศึกษา กลุ่มลูกค้า เป้าหมายคนญี่ปุ่นวัยเกษียณ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสหวิทยาการ.
- พัฒน์นรี ศรีสุภาโอสถ และณัฐพล อัสสระรัตน์. (2011). “พฤติกรรมและทัศนคติที่มีต่อคนไทยและประเทศไทยของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวในประเทศไทย: การศึกษาเชิงคุณภาพ” ใน เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยครั้งที่ 4 (สังคมศาสตร์). หน้า 153-163.
- วลัยพร กาญจนการุณ และธีรัช ปัญญ. (2014). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจขยายเวลาพำนักรถไฟของผู้พำนักระยะยาวของชาวญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมนุษยศาสตร์สาร*, 15(1), 179-212.
- ศิริพร วัชวัลคุ และวรวุฒิ สุวรรณระดา, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: โครงการเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย.
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2545). *แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวพำนักระยะยาว กรณีศึกษาเฉพาะนักท่องเที่ยวอายุ 50 ปีขึ้นไปที่เดินทางมาเพื่อพักผ่อน*. รายงานการวิจัย.
- สุตปรารถนา ดวงแก้ว. (2014). การปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมของคนญี่ปุ่นวัยหลังเกษียณที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย. *วารสารญี่ปุ่นศึกษา*, 31(2), 57-75.
- หนังสือพิมพ์เชียงใหม่นิวส์. (2015). ร้างบงโอดริ แลวิถีวัฒนธรรมไทยญี่ปุ่นขึ้นมึน. เชียงใหม่นิวส์, 23 FEB, จาก <http://www.chiangmainews.co.th/page/?p=364785>
- หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันออนไลน์. (2005). ททท.ล้างไฟทำแผนใหม่ “ไทยลอสเตย์” ดัน 11 จว.ขึ้นเขตลอสเตย์ ซีตี้ โปรเจกต์ให้สิทธิบีโอไอ. ผู้จัดการรายวัน, Oct 17, 2005, จาก [jsn Journal Vol.5 No.1 \(Jun. 2015\)](http://www.manager.co.th/Anthony Giddens. (2012). Sociology (edition 6). Cambridge. Polity Press.</p><p>Benson, M. and O'Reilly K. (2009). Migration and the search for a better way of life: a critical exploration of lifestyle migration. <i>The Sociology Review</i>, 57(4), 608-625.</p><p>Haruo Kagaza. (1999). <i>Kōreisya no raifusutairu</i>. Tokyo. Waseda University. (in Japanese)</p></div><div data-bbox=)

- Japan and Thailand International Relations Organization. (2014). Thailand, Chiangmai Longstay Seminar. Retrieved October, 4, 2014, from <http://blog.goo.ne.jp/jtirojapan/>
- Jun Nagatomo. (2013). *Nihon syakai o nogareru ō sutoraria e no Lifestyle Migration*. Tokyo: Sairyusha. (in Japanese)
- Masako Kawahara. (2010). Adaptive Strategy of Japanese Senior Long-Term Stayers and Local Community Responses in Chiangmai. *Thai Studies* no.10. 35-55. (in Japanese)
- Mayumi Ono. (2008). Long-stay Tourism and International Retirement Migration: Japanese Retirees in Malaysia. *Senri Ethnological Reports* 77, 151-162. Retrieved June, 11, 2014 from http://ir.minpaku.ac.jp/dspace/bitstream/10502/2043/1/SER77_013.pdf
- Mayumi Ono. (2009). Japanese Lifestyle Migration/Tourism in Southeast Asia. *Japanese review of cultural anthropology*, 10, 43-52. Retrieved June, 11, 2014 from <http://ci.nii.ac.jp/naid/110007593112/>
- Ministry of Internal Affairs and Communications. (2014). Kekka no gaiyō. Retrieved October, 6, 2014, from <http://www.stat.go.jp/data/jinsui/2009np/pdf/gaiyou.pdf>
- O'reilly, K. and Benson, M. (2009). Lifestyle migration: escaping to the good life? (In: Benson, M. and O'Reilly, K. *Lifestyle Migrations: Expectations, Aspirations and Experiences*). London: Ashgate. 1-13. Retrieved December, 2, 2014 from <https://dspace.lboro.ac.uk/2134/9142>
- Robin Cohen / Paul Kennedy. (2000). *Gurōbaru soshiorojī 1-kakusa to Kiretsu*. (แปลจาก *Global Sociology* โดย Yasushi Yamanouchi and Shigeru Itou) Great Britain: Palgrave Publishers. (in Japanese)
- Russell King, et al. (2010). *The Atlas of Human Migration*. Tokyo. Maruzen Publishing. (in Japanese)

